

Zala György, Bokros-Birman Dezső és Mészáros László, távolmaradtak a kiállításától. A szobrok zöme nem sokkal különbözik a Múcsarnok átlagos termésétől. A legjelentékenyebb alkotás *Pátzay Pál* archaikus zamatú drapériás nőalakja, mely egyúttal e kiváló szobrász eddigi legjobb alkotása. Tiszta és harmonikus alkotás

Pátzay másik szobra, egy fiúakt is. Mellette *Medgyessy* Ferenc szép, görögös síremlékét és *Vitt* Tibor két pompás képmását kell megemlíteni. A vásznak sorát *Ferenczy* Noémi két gobelin-képe egészíti ki, ennek az áhitatos szellemű művésznőnek, túlzás nélkül lehet mondani, két remekműve.

Genthon István.

Zene.

Ma kezdik újra felfedezni, hogy *Offenbach Jacques*, aki leginkább a «Hoffmann meséi» című operájával aratott világsikert, zenetörténeti szempontból tulajdonképpen mint a modern operett megteremtője igazán jelentős. A korabeli esztétikusok (XIX. század második fele) igen eltérő véleményeket formáltak róla, de szatirikus, parodizáló tehetségét, könnyed szellemességét, friss melodikus leleményét még ellenfelei is kénytelenek voltak elismerni. Anélkül, hogy igazán nagy muzsikussá lett volna — ehhez hiányzott belőle az emberi nagyság, az eszményekben való hit, — mégis jellegzetes művészi egyéniség, aki csúfondáros, semmit komolyan nem vesz, az egész életet az emberi kicsinyességhez mért, igen szárnalmas kis komédiának tekinti és ezzel a mai kor túlon túl józan realitásához, tekintélyeket, hagyományokat igen kevésbe vevő hajlandóságaihoz nagyon közel áll.

A második császárság Párisának legjellegzetesebb zenei kifejezője így jutott ismét mint operettszerző Operaházunk színpadára. «*A banditák*» című vígoperája nálunk még eddig teljesen ismeretlen volt. Kitűnő előadásban és pompás kiállításban nyújtott bemutatója éles arcúban ismertette meg velünk *Offenbach* vígoperái stílusát. Halála után 53 évvel világosan láthatjuk gyengéit és maradandó értékeit. Bár a legélesebb ellentétben áll nagy kortársának, Wagnernek zenedrámái stílusához, egyben mégis meg-

egyeztek. Az egyik *Don Quijote* patheitikus, magaslatokról letekintő idealizmusával, a másik pedig *Sancho Pansa* reális élethez tapadó világ-szemléletével akarja megdönteni a *Meyerbeer*-féle francia nagy operastílus bombasztikus, tömeggizlésnek hódoló uralmát. *Offenbach* egyfelvónásos kis operákkal lép először a nyilvánosság elé. Ezekben főképp mint az idillikus melodiák mesterét üdvözlük, aki *Hanslick* Eduard szerint hivatva van arra, hogy frissen, gazdagon ömlő melodiák már-már veszendőbe menő gyönyörűségét az embereknek visszaadja. De igazán az antik és középkorból vett annyira közkedvelt operatémák kifigurázásában talál *Offenbach* önmagára. Szép *Heléna*, *Orpheus* a pokolban című közismert művei kiméletlenül nevetéssé teszik, a heroikus, pogány világ felfujt idealizálását. A mondain Páris igazi mulattatójává emelkedik az egyszerű kölni zsidókantor fia, mikor a korabeli modern élet karrikírozására tér át. Leplezi félszégeit, életformái, ideológiái mögött rejlő ürességeit és hazugságait. Egy új féktelen *dyonisoszi* életöröm hirdetője lesz, amely minden magasabb valóságot csak romantikus játéknak, éretlen szentimentalizmusnak tekint. Ez ellen az *Offenbach* ellen az idealisztikus zeneesztétika, erélyesen emeli fel szavát. Párosulva a francia sovínizmussal, már azzal vádolja *Offenbachot* — egészen a platonai esztétika

mintájára — hogy zenéjével demoralizálja a francia népet, így nem csoda, ha a poroszokkal szemben elvesztették a háborút. Tény, hogy Offenbach a művészet idealizáló feladata helyett éppen ennek ellentétét, a torzító tükröt tartotta az emberek elé, így a kor kinövésének, sok tetteiseinek leálcázása, nemcsak az elfogultságoktól való megszabadulást mozdította elő, hanem a mulattatásért, egy szellemes aperçu-ért a mindent feláldozó frivol szellemet is. Ezeknek az aktuális vonatkozású vígoperáknak a korszakából (1869) való «A banditák», időben még messze (1881) Offenbach legmélyebb lényét felfedő, E. T. A. Hoffman romantikus operaideálját megvalósító utolsó művétől «A Hoffmann meséitől».

Az egész mű féktelen jókedv és éles szatira, melynek érdekében a két szövegíró, Halévy és Meilhac szövetkeztek Offenbach pattogó ritmusú, inkább együttesekre épített zenéjével. Az első színtér vad sziklavidek, ahol Falsapacca rablóvezér tanyázik a bandájával. Egy fiatal gazdát, Fragolettót éppen most fosztottak ki minden vagyonából, akit a vezér, leánya Fiorella kedvéért felvesz a bandába. Hogy érdemeket szerezzen magának, elfogja a granadai spanyol követet. Így tudják meg, hogy a mantuai hercegtől, házasságával kapcsolatban a granadaiak három milliót fognak kapni, amely összeget természetesen Falsapacca akarja megkaparítani. A banditák a folyton kavargó események zürzavarában hol mint koldusok, hol mint szolgazemélyzet, hol mint spanyol követek szerepelnek, mindmegannyi kitűnő alkalom a szerzők parodizáló kedvének kielégítésére. Különösen sikerült az első felvonás pompás fináléja, a mindig későn jövő zsandárok korusa, amit a tőzsomszédságban rejtőző banditák csúfolódó, suttgó utánzása ellenállhatatlan komikummal ruház fel.

Szatirikus erőben nem áll e mögött Campossanto bárónak, a mantuai főudvarmesternek, mint az üres, tartalomnélküli udvari reprezentálás képviselőjének kifigurázása. Még élesebb lesz ez a hang a harmadik felvonásban, ahol a rablóvezér valósággal a becsületes ember odiumába keveredik, mert a hercegi kincstárnokkal — aki már gondoskodott a három millió sorsáról — nem hajlandó egy kisebb összeggel magát megvesztegettetni — míg a valódi követ gondolkodás nélkül bezsebeli a pénzt. Offenbach zenéje még szöveg nélkül is magán visel valamit az öncélú frázisok, méltóságok, szertartások automata világából, így éppen a banalitásában nyeri igazi hátterét mint a hercegi góg, a kardcsörtető rendőrállam, az udvari élet gúnyolója. Itt valóban közelebb áll Offenbach Heine és a francia pozitivizmus szelleméhez, mint a romantikához: zsidó parodizáló tehetség gal esprit és német farsangi humor sajátos keveréke.

Kitűnőek a főszereplők, valamint a nagy szerepet játszó kórusok is. A kiállítás és a két beillesztett balettszám nagyban emelik a darab hatását. Mindamellet nem nagyon bízunk az úgynevezett kasszasikerben. A szöveg mulattató ereje éppen mert annyira korabeli aktualitásokban gyökerezik, erősen megkopott, a zene pedig egyedül nem olyan maradandó értékű, amely szöveg és kor dacára is diadalmaskodhatna.

*

Ha már valamely mű bemutatásában teljesen a mulattatás szempontja a mérvadó, csöppet sem árt, ha ehhez még egy kis líra, egy kis romantikus érzelmesség is járul. Bizonyítja ezt az «*Elszler Fanny*» az Opera legújabb balettbemutatójának sikere. Zenéjét *Nádor Mihály*, szövegét *Faragó Jenő* írta, de a tetszés oroszlánrésze mégis csak a színpadi formálás mestereit,

Cieplinsky balettmestert, de főképp a gyönyörű rendezés, ragyogó színek és díszletek művészet *Oláh Gusztávot* illeti. Elssler Fanny bájos otthona, színpadi szereplése a Metternich korabeli bécsi udvar, a schönbrunni kastély holdvilágos éjben s a cselekmény központjában pedig a boldogtalan kis Sasfióknak és a híres bécsi táncosnőnek kis szerelmi története: kell-e ennél több gyöngéd ibolyaillatú romantika egy csokorba szedve? Itt igazán nem jut eszünkbe boncolgatni szöveget vagy zenét. Finoman, észrevétlenül fonódik egyik a másikba, szinte elmerülnek a sok látnivalóban. Költőien szép a második kép: Schönbrunn oldalnézetben, az előtérben a sejtelmes holdfénytől megvilágított légiesen finom mozgású balettkar, a két fiatal fölött lassan összeboruló erdei lombok; valóban szemet gyönyörködtető művészi kép!

Szalay Karola finom tánc- és mozdulatkultúrája áll a kis mű központjában. A többi szereplő *Kőszegi* Ferenc (Gnetz), *Zsedényi* Károly (sasfiók) *Brada* E. (Tuchmüller), *Toronyi* Gy. (Lanner) kitűnő keretet adtak hozzá.

*

Nagy eseménye volt a budapesti zeneéletnek *Strawinsky Igor* személyes látogatása. Hírre zsúfolásig megtelt a Vigadó két terme. A smokkok körében föltétlenül kötelességszámba megy teljes életnagyságban látni a mai kor legdivatosabb zeneszerzőjét. Különös csak az volt, hogy a zenei eseménynek várt este nemcsak külső kereteiben viselte magán egy nagy divatesemény képét, hanem maga a zenei produkció — dacára az illusztris zeneszerző személyes szereplésének — sem tudta a hideg légkört átmelegíteni; az egész ünnepiesség a szép nők és a szép toalettek felvonulásában merült ki. Vajjon mi volt az ok, hogy a kétségtelen zseniális *Strawinsky* annyira nem tudta megfogni bámulatára ösz-

szegyült közönségének hódolatra kész szívét? Talán legelőször a szerencsétlenül összeállított műsor volt a hibás. A szerző személyes szereplésének főképp akkor volna értelme, ha itt még ismeretlen vagy legalább is alig ismert műveit interpretálná. Ehelyett olyan műveket hallottunk, amelyek már derék filharmónikusaink testi-lelki nyugalmát sem veszélyeztetik, olyan betéve tudják: A tűzijáték, A tűzmadár, Petruska-suite mind még a fiatal *Strawinsky* korszakából valók, miket már sokkal színesebb, életteljesebb előadásban is hallottunk, mint jelen esetben. Ismét egy dirigens, aki itt csak abban a blazirtságban mutatta be a modernségét, amellyel saját régebbi műveit dirigálta. Egyedül a zongoraversenyében ébredt fel az érdeklődés. Nagy része volt ebben az interpretáló művésznő — *Rosalinde Caplan* — bravuros technikai készségének, mellyel a rendkívül nehéz főképp bonyolult ritmikában bővelkedő művet előadta. Erre azóta sem vállalkozott más nálunk, mint maga *Strawinsky*, amikor a művét Pesten bemutatta. A forma szigorú koncentrációjában, az erőteljes dinamikában, az ostinato basszusokra tornyosuló merev hangoszlopokban igazi *Strawinsky*-mű. Ahol azonban kisebb mozgalmasság szerepel, mint a *Largissimo* tételben, valahogy nagy ürességet érzünk. A melodia életető eleme teljesen megdermed a harmónikus aláfestésben. A zongora nélkülözi a romantikus hangzatok puhaságát s csak mint tisztán ütőhangszer jön számításba.

Ebben a műben igen érdekfeszítően hatott *Strawinsky* rendkívül értelmes, kiszámított, a komplikált ritmikában is világos, szemléletes vezetése. Egyébként éppen nem tartozik a vonzó vagy már egy gesztusában is rendkívüli szellemi erőt sejtető dirigensek közé; megjelenésének csak a tárgyilagos biztonság és bűvösség ad bizonyos jelentőséget.

Prahács Margit.